

Кам'янець-Подільський національний університет імені Івана Огієнка
Навчально-науковий інститут української філології та журналістики
Кафедра журналістики

Кваліфікаційна робота
магістра

з теми: **«Формування безпечного комунікаційного середовища для
журналістів: аналіз стратегій взаємодії військових структур з медіа в
умовах інформаційної протидії»**

Виконав: здобувач 2 курсу групи Zh1-M24
напряму підготовки 061 Журналістика
Владислав ДМИТРУК

Керівник:
доктор філологічних наук,
професор, завідувач кафедри журналістики
Людмила МАРЧУК

Рецензент:
Кандидат наук із соціальних комунікацій,
доцент, доцент кафедри міжнародної
журналістики Київського столичного
університету імені Бориса Грінченка
Ольга БИКОВА

м. Кам'янець-Подільський – 2025 року

ЗМІСТ

ПЕРЕЛІК СКОРОЧЕНЬ	4
ВСТУП.....	7
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ МЕДІАБЕЗПЕКИ ТА ВІЙСЬКОВОЇ КОМУНІКАЦІЇ.....	11
1.1. Концептуалізація поняття «медіабезпека журналіста» та її складові в умовах сучасного збройного конфлікту	11
1.2. Сутність, структура та методи інформаційної протидії в умовах гібридної війни .	18
1.3. Класифікація та світовий досвід моделей взаємодії військових структур (PR, PIO/PAO) та медіа.....	26
1.3.1. Роль військових комунікаторів (PAO/PIO)	26
1.3.2. Класифікація моделей взаємодії військових та медіа (Світовий досвід)	28
1.4. Огляд нормативно-правової бази, що регулює роботу журналістів у зоні бойових дій в Україні.....	31
Висновок до першого розділу	34
РОЗДІЛ 2. АНАЛІЗ СТРАТЕГІЙ ВЗАЄМОДІЇ ВІЙСЬКОВИХ СТРУКТУР ЗІ ЗМІ В УМОВАХ ІНФОРМАЦІЙНОЇ ПРОТИДІЇ.....	35
2.1. Оцінка ефективності інституційних механізмів співпраці (акредитація, супровід, прес-тури)	35
2.2. Роль та комунікаційні стратегії прес-офіцерів військових підрозділів у забезпеченні медіабезпеки та достовірності інформації.....	38
2.4. Кейс-стаді: порівняльний аналіз успішних та проблемних прикладів військово- журналістської комунікації.....	46
Висновки до другого розділу	49
РОЗДІЛ 3. ШЛЯХИ ОПТИМІЗАЦІЇ СТРАТЕГІЙ ФОРМУВАННЯ БЕЗПЕЧНОГО КОМУНІКАЦІЙНОГО СЕРЕДОВИЩА ТА УПРАВЛІННЯ РИЗИКАМИ.....	52
3.1. Розробка критеріїв оцінки безпечності комунікаційного середовища, створеного військовими структурами.....	52
3.2. Рекомендації щодо вдосконалення професійних стандартів та підвищення медіаграмотності військових комунікаторів.....	55

3.3. Пропозиції щодо оновлення протоколів взаємодії, спрямованих на баланс між безпекою, оперативністю та прозорістю інформування	59
Висновки до третього розділу	62
ВИСНОВКИ	64
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	66
ДОДАТКИ	72
Додаток А. ЗРАЗОК АНКЕТИ ДЛЯ ЖУРНАЛІСТІВ, ЯКІ ПРАЦЮЮТЬ У ЗОНІ БОЙОВИХ ДІЙ	72

ПЕРЕЛІК СКОРОЧЕНЬ

- **PAO (Public Affairs Officer)** – пресофіцер, офіцер зв'язків із громадськістю у Збройних силах; відповідальний за координацію взаємодії зі ЗМІ, супровід журналістів та інформаційні комунікації під час бойових дій.
- **PIO (Public Information Officer)** – офіцер з публічної інформації; у низці армій використовується як аналог або доповнення до PAO; відповідає за поширення дозволеної інформації для громадськості та ЗМІ.
- **StratCom (Strategic Communications)** – стратегічні комунікації; узгоджені інформаційні дії державних інституцій, спрямовані на досягнення стратегічних цілей.
- **IPSO (Information Psychological Operations)** – інформаційно-психологічні операції; діяльність, спрямована на вплив на свідомість та поведінку цільових аудиторій у військових і гібридних конфліктах.
- **IHL (International Humanitarian Law)** – міжнародне гуманітарне право; регулює правила ведення війни, статус комбатантів і цивільних, включаючи журналістів.
- **EXIF (Exchangeable Image File Format)** – формат метаданих, що зберігається у фотографіях та відео; може містити координати зйомки, дані про пристрій, час створення – важливо для питань цифрової безпеки.
- **HEFAT (Hostile Environment and First Aid Training)** – тренінг підготовки для роботи у ворожому або небезпечному середовищі; включає тактичну безпеку та першу допомогу.
- **OSINT (Open-Source Intelligence)** – розвідка на основі відкритих джерел; метод збору інформації, що відіграє роль і в журналістиці, і у військових комунікаціях.

- **I&O (Information Operations)** – інформаційні операції; комплекс заходів щодо використання, захисту та впливу на інформаційні системи противника.
- **PSYOPS (Psychological Operations)** – психологічні операції; цілеспрямований вплив на емоції, мотивації та поведінку різних аудиторій.
- **SIGINT (Signals Intelligence)** – розвідка за сигналами; перехоплення та аналіз електронних комунікацій.
- **CI (Counterintelligence)** – контррозвідка; заходи із захисту інформації та протидії ворожим інформаційним впливам.
- **UAV (Unmanned Aerial Vehicle)** – безпілотний літальний апарат; використовується журналістами та військовими для збору зображень і даних.
- **GIS (Geolocation Information System)** – система геолокаційної інформації; використовується у військовій картографії, OSINT та аналізі загроз.
- **EOD (Explosive Ordnance Disposal)** – знешкодження вибухонебезпечних предметів; важливо для журналістів, що працюють у районах з мінною небезпекою.
- **C2 (Command and Control)** – система управління військами; визначає командні структури та канали комунікації.
- **DoD (Department of Defense)** – Міністерство оборони США; часто використовується у порівняльних дослідженнях військової журналістики.
- **RSF (Reporters Without Borders)** – міжнародна організація, що займається свободою преси та безпекою журналістів.
- **CPJ (Committee to Protect Journalists)** – Комітет із захисту журналістів; авторитетне джерело рекомендацій для роботи в умовах конфліктів.
- **INSI (International News Safety Institute)** – Міжнародний інститут безпеки новин; займається підготовкою та захистом журналістів у небезпечних умовах.

ВИСНОВКИ

У рамках магістерської роботи було досліджено комплексний характер медіабезпеки журналістів у зоні бойових дій в Україні, проаналізовано ефективність наявних інституційних механізмів співпраці військових та медіа, класифіковано ризики та розроблено практичні рекомендації, спрямовані на оптимізацію взаємодії та підвищення рівня безпеки.

За результатами проведеного дослідження сформульовано такі ключові висновки:

1. Концептуалізація медіабезпеки та правові засади Встановлено, що медіабезпека журналіста в умовах збройного конфлікту є триєдиною категорією, що охоплює фізичну, інформаційну (цифрову) та психологічну складові. Чинна нормативно-правова база України (зокрема, Закон "Про правовий режим воєнного стану" та система акредитації МОУ/ГШ ЗСУ) реалізує модель контрольованого доступу, яка є високоефективною для забезпечення фізичної та оперативної безпеки, проте створює ризики односторонності висвітлення та залежності медіа.

2. Ефективність інституційних механізмів та роль РАО Проведений аналіз підтвердив, що інституційні механізми (акредитація, супровід, прес-тури) є критично важливими для безпечного функціонування медіа. Однак їхня надмірна жорсткість і бюрократичність знижують оперативність та прозорість інформування. Центральною фігурою взаємодії є прес-офіцер (РАО/PIO), чия роль еволюціонувала від посередника до менеджера ризиків та стратега комунікацій. Успіх співпраці залежить від здатності РАО перейти від позиції "воротаря-заборонника" до позиції "стратегічного фасилітатора", який проактивно надає безпечний та достовірний контент.

3. Комплексна ідентифікація ризиків Вперше здійснено класифікацію ризиків, яка виходить за межі фізичної загрози. Ідентифіковано, що інформаційні ризики (злом пристроїв, компрометація джерел через метадані) та психологічні ризики (ПТСР, моральні травми) є не менш руйнівними, ніж прямі обстріли, і вимагають інтеграції у протоколи безпеки. Проблемні кейс-стаді підтвердили, що повільність РАО у кризових ситуаціях призводить до інформаційного вакууму, що змушує журналістів працювати в небезпечному «унілатеральному» режимі та покладатися на неперевірені джерела.

4. Розробка критеріїв та рекомендації для реформування Для об'єктивної оцінки безпечності комунікаційного середовища розроблено трьохрівневу систему критеріїв, що охоплює фізичну безпеку, інформаційну достовірність та психологічну етику. На основі цих критеріїв запропоновано комплекс реформ:

- оновлення протоколів доступу: запровадження системи «зелених коридорів» для незалежної роботи та диференціація супроводу в «жовтих» зонах;

- вдосконалення комунікаційних стратегій: впровадження «протоколу 2-годинного факт-підтвердження» для оперативного реагування на резонансні події, а також створення Централізованого банку дозволеного контенту;

- підвищення стандартів РАО: включення до обов'язкової підготовки модулів із кібербезпеки, кризової комунікації та Міжнародного гуманітарного права.

Реалізація запропонованих рекомендацій дозволить трансформувати військово-журналістську взаємодію в Україні з моделі контролю на модель стратегічного партнерства, забезпечуючи необхідний баланс між вимогами національної безпеки, фізичним захистом медіа та принципами прозорості й достовірності інформування суспільства в умовах збройного конфлікту.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

Закони і законодавчі акти

1. Додатковий протокол до Женевських конвенцій від 12 серпня 1949 року, що стосується захисту жертв міжнародних збройних конфліктів (Протокол I). Женева, 1977. 80 с. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_206 (дата звернення: 23.11.2024).
2. Женевська конвенція про поводження з військовополоненими (III). Женева, 1949. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_153 (дата звернення: 13.10.2025).
3. Конституція України. Прийнята 28.06.1996. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-вр> (дата звернення: 23.11.2025).
4. Кримінальний кодекс України: Закон України від 05.04.2001 № 2341-III (зі змінами). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14> (дата звернення: 23.11.2025).
5. Міністерство оборони України. Правила акредитації представників засобів масової інформації для роботи в районах ведення бойових дій. Київ: МОУ, 2022. 12 с.
6. Міністерство оборони України. Стратегія комунікацій МОУ. Київ, 2021.
7. Наказ Міністерства оборони України про затвердження Положення про акредитацію представників ЗМІ.
8. Президент України. Доктрина інформаційної безпеки України. Указ № 47/2017.
9. Стратегія інформаційної безпеки України: Указ Президента України від 28.12.2021 № 685/2021. URL: <https://www.president.gov.ua/documents/6852021-41139> (дата звернення: 03.08.2025).
10. United Nations General Assembly. Resolution ES-11/1 on Aggression against Ukraine. 2022.
11. Воєнна доктрина України: Указ Президента України від 24.09.2015 № 555/2015.
12. Закон України “Про оборону України”: Закон України від 06.12.1991 № 1934-XII (зі змінами). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1934-12> (дата звернення: 07.06.2025).

13. Закон України “Про інформацію”: Закон України від 02.10.1992 № 2657-XII (зі змінами). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2657-12> (дата звернення: 23.11.2025).

14. Закон України “Про правовий режим воєнного стану”: Закон України від 12.05.2015 № 389-VIII (зі змінами). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/389-19> (дата звернення: 23.11.2025).

Наукові джерела й аналітичні матеріали

15. Баранов О., Костенко О., Дубняк М., Головка О. Цифрова трансформація суспільства: правові аспекти та сучасні проблеми: монографія. 2-ге вид. Київ; Одеса: Фенікс, 2024. 184 с.

16. Барановський В. А. Теоретичні основи військової комунікації. Київ: Видавничий дім «Слово», 2021. 310 с.

17. Бебик В. М. Інформаційна війна та стратегічні комунікації. Київ: НАДУ, 2019. 488 с.

18. Богданов І. М. Стратегічні комунікації в умовах гібридної війни: український досвід. Наук. вісн. Ужгородського ун-ту. 2022. № 1(31). С. 120–125.

19. Воронкова В. Г. Військова комунікація в умовах збройного конфлікту: теоретичні та прикладні аспекти. Вісн. ЗНУ. 2023. № 1(37). С. 45–52.

20. Губський С. В. Психологічна безпека журналістів в екстремальних умовах. Практична психологія. 2021. № 2. С. 89–95.

21. Дзюба Т. М. Медіабезпека як складова професійної діяльності журналіста. Вісн. ЛНУ. Серія Журналістика. 2022. № 50. С. 104–110.

22. Жданова А. М. Цифрова безпека журналіста. Медіа-критика. 2023. № 1(28). С. 55–63.

23. Інститут стратегічних комунікацій. НУОУ. URL: <https://nuou.org.ua/u/stru/...> (дата звернення: 17.11.2025).

24. Кібербезпека в інформаційному суспільстві: Інформаційно-аналітичний дайджест. К.: НБУВ; НАПрН України, 2024. № 4. 320 с.

25. Ковтун О. В. Інформаційна протидія в умовах гібридної агресії. Політичні науки. 2020. № 4. С. 78–85.

26. Когут Я. Інформаційна стійкість як елемент нац. безпеки. Наук. журнали і конференції. 2021. URL: <https://naukajournal.org> (дата звернення: 13.10.2025).

27. Кривенко Л. В. Роль прес-офіцерів у забезпеченні доступу та безпеки медіа. Наук. записки НаУКМА. 2022. Т. 5. С. 112–118.
28. Кулеба О. С. Акредитація журналістів у зоні АТО/ООС. Право України. 2021. № 6. С. 150–157.
29. Лисенко П. О. PR-технології у військовому управлінні. Дніпро: ДНУ, 2020. 270 с.
30. Малик І. П. Психологічні механізми впливу пропаганди. Наук. журнали. 2020. URL: <https://naukajournal.org> (дата звернення: 23.11.2025).
31. Малахов В. Ю. Фактори ризику журналістів в Україні. Інформаційне суспільство. 2023. № 1(32). С. 98–105.
32. Манько Д. С. Акредитація як інструмент державного контролю. Теорія і практика журналістики. 2022. № 3(40). С. 45–51.
33. Мащенко І. Г. Військова журналістика: підручник. Київ: КНУ, 2018. 350 с.
34. Мороз Л. В. Баланс прозорості та безпеки у військових комунікаціях. Держ. управління. 2021. № 2(49). С. 70–76.
35. Павлюх М. В. Російсько-українська інформаційна війна: інструменти і наративи. Читиво. 2023. URL: <https://chtyvo.org.ua> (дата звернення: 03.11.2025).
36. Петров М. С. Моделі взаємодії «військові – медіа». Зовнішня політика. 2023. № 2(55). С. 201–215.
37. Почепцов Г. С. Інформаційні війни та їх вплив на суспільство. Київ: РВЦ КУ, 2012. 312 с.
38. Почепцов Г. С. Сучасні інформаційні війни. Київ: КМА, 2015. 388 с.
39. Почепцов Г. Інформаційні війни як інструмент впливу. Ї. 2014. № 73. URL: <https://ji-magazine.lviv.ua> (дата звернення: 20.11.2025).
40. Почепцов Г. Моделі інформаційної поведінки в умовах гібридної війни. Політичні комунікації. 2020. URL: <https://zpv.knu.ua> (дата звернення: 20.11.2025).
41. Почепцов Г. Як працює пропаганда у сучасних медіа. Detector Media. 2020. URL: <https://detector.media> (дата звернення: 03.11.2025).
42. Почепцов Г. Інформаційна політика в умовах війни. Detector Media. 2022. URL: <https://detector.media> (дата звернення: 23.11.2025).
43. Проросійська і антизахідна конспірологія в інформаційній війні. Дослідження ІМІ та Detector Media. Київ, 2021. URL: <https://imi.org.ua/books/...> (дата звернення: 23.11.2025).

44. Світовий досвід embedded journalism: уроки для України. АрміяINFORM. 2023.
45. Скляренко В. М. Психологічні ризики військових кореспондентів. Соціальна психологія. 2022. № 1(18). С. 34–40.
46. Сорока О. І. Комунікаційні стратегії ЗСУ. Стратегічні пріоритети. 2023. № 3(80). С. 77–84.
47. Фесенко М. С. Прозорість vs безпека у висвітленні бойових дій. Медіа-освіта. 2022. № 4. С. 10–18.
48. Хоменко Г. П. Інформаційна безпека та медіаграмотність військових комунікаторів. Одеса: Фенікс, 2021. 290 с.
49. Швець Л. В. Ефективність прес-турів. Масова комунікація. 2023. № 1(5). С. 145–155.
50. Яковлев О. М. Гібридна війна: концептуальні підходи. Київ: Наукова думка, 2019. 412 с.
51. Al-Jenaibi B. The Role of Public Relations in Crisis Management during Conflict. Journal of Applied Journalism & Media Studies. 2018. Vol. 7(2). P. 165–183.
52. Allan S., Zelizer B. Reporting War: Journalism in Wartime. London: Routledge, 2004.
53. Boyd T. Embedded Journalism: The Good, the Bad, and the Ethical Challenges. Journalism Practice. 2019. Vol. 13(5). P. 580–597.
54. Brundage M. et al. The Malicious Use of Artificial Intelligence. arXiv. 2018.
55. Brotman S. N. The Digital Safety of Journalists. New York: Routledge, 2022.
56. Cammaerts B. Media and the Dissemination of Misinformation in Conflicts. The International Communication Gazette. 2020. Vol. 82(1). P. 3–23.
57. Chesney R., Citron D. Deep Fakes. California Law Review. 2019.
58. Committee to Protect Journalists. Journalist Security Guide. New York: CPJ, 2017.
59. Committee to Protect Journalists. Safety Kit for Journalists. New York: CPJ, 2023.
60. D'Angelo P. The Embedded Reporter and Media Framing in War. Media, War & Conflict. 2017.
61. Dart Center for Journalism and Trauma. Covering Trauma: Best Practices. Columbia University, 2022.

62. Darwish F. Psychological First Aid for Journalists. Traumatology. 2021.
63. Datskevych V. Military Communication Practices in Ukraine after 2022. Kyiv, 2023.
64. Deitch J. The Legal Status of Journalists in Armed Conflict. IRRC. 2019.
65. Denton F. Understanding Information Operations in Hybrid Warfare. RAND, 2018.
66. Department of Defense (DoD). Public Affairs Guidance. Washington, 2019.
67. Entman R. M. Framing. Journal of Communication. 1993.
68. European Federation of Journalists. Digital Security Handbook. Brussels, 2023.
69. Fahmy S., Johnson T. When Journalists Go to War. Mass Communication & Society. 2012.
70. Fenton N. The Militarization of Journalism. Journalism Studies. 2020.
71. Gjølsten M. The Role of PAOs in NATO Operations. NATO Review. 2022.
72. Gelpi C. The Power of Public Opinion in War. Cambridge UP, 2017.
73. Greenberg B. Reporting in Dangerous Places. Oxford UP, 2021.
74. HEFAT. URL: <https://hostile-environment.com/courses/hefat> (дата звернення: 23.11.2025).
75. Helmus T., Bodine-Baron E. Russian Social Media Influence. RAND, 2017.
76. Hoell R. Embedded Journalism and War Coverage. Journalism Studies. 2009.
77. Howard P. N. Computational Propaganda. Oxford UP, 2018.
78. ICRC. International Humanitarian Law and the Challenges of Contemporary Armed Conflicts. Geneva, 2013.
79. International News Safety Institute. Global Safety of Journalists Report. London, 2023.
80. Katovsky B., Carlson T. Embedded: The Media at War in Iraq. Guilford, 2003.
81. Khaldarova I., Pantti M. Fake News and War Reporting. Journalism Practice. 2016.
82. Knightley P. The First Casualty. Baltimore: JHU Press, 2000.
83. Libicki M. Conquest in Cyberspace. Cambridge UP, 2007.

84. Lin S. Risk Assessment and Crisis Communication. Public Relations Review. 2019.
85. MacMillan G. Ethics and War Reporting. Routledge, 2020.
86. Miskimmon A., O'Loughlin B., Roselle L. Strategic Narratives. Routledge, 2013.
87. NATO. NATO Public Affairs Handbook. Brussels, 2015.
88. NATO. NATO Strategic Communications Policy. Brussels, 2007.
89. NATO StratCom COE. Annual Report 2020. Riga, 2020.
90. NATO StratCom COE. Media Operations in Contemporary Conflicts. Riga, 2022.
91. NATO StratCom COE. Military Internal Communications Report. Riga, 2020.
92. NATO StratCom COE. Operationalising Strategic Communications in Crisis Environments. Riga, 2021.
93. Organization for Security and Co-operation in Europe (OSCE). Safety of Journalists Guidebook. Vienna, 2020.
94. Organization for Security and Co-operation in Europe (OSCE). Safety of Journalists Guidebook. Vienna, 2023.
95. Paul C. Reporters on the Battlefield. RAND, 2004.
96. Paul C., Kim J. The Embedded Press System 2003–2010. RAND, 2014.
97. Paul C., Matthews M. The Russian “Firehose of Falsehood”. RAND, 2016.
98. Pedelty M. War Stories. Routledge, 1995.
99. Reporters Without Borders (RSF). Press Freedom Report on Ukraine. Paris, 2022.
100. Reporters Without Borders (RSF). Round-up 2019. Paris, 2019.
101. Tumber H., Palmer J. Media at War. SAGE, 2004.
102. UNESCO. Safety of Journalists and the Danger of Impunity. Paris, 2018.
103. UNESCO. Safety Guide for Journalists. Paris, 2017.
104. Wardle C., Derakhshan H. Information Disorder. Council of Europe, 2017.
105. 74th Psychological and Information Warfare Center (Ukraine). Wikipedia. URL: <https://en.wikipedia.org/wiki/...> (дата звернення: 23.11.2025).